

Voor een veerkrachtig lokaal bestuur
Van polariteit naar verbondenheid

Christophe Busch

Inleiding

Deze nota bundelt enkele reflecties inzake een opbouwende en verbindende aanpak van covid-tegenbewegingen op lokaal niveau. In twee delen voorzien we enerzijds een analyse van de trends en anderzijds enkele strategische opties die lokale besturen kunnen nemen. We hopen met deze nota kort op de bal te spelen en steden en gemeenten te inspireren om te handelen.

De recente mediaberichten over de aanhoudende coronacrisis en de groeiende 'tegenbeweging' tonen een acute noodzaak aan om te komen tot een gedegen en relationeel duurzame aanpak van polarisatie, desinformatie en haatspraak. Zowel bij overheden als burgers groeit de bezorgdheid voor toenemende fricties en een verdere destabilisering van de samenleving. Van verhitte discussies, over gevoelens van onrecht tot regelrecht geweld en rellen, ze breken danig in op het sociaal weefsel dat het samenleven rijk maakt. De aanleiding tot deze bezorgdheid zijn de protestmarsen zoals 'Samen voor vrijheid' op 21 november 2021 en 'Mars voor vrijheid, democratie en mensenrechten' op 23 januari 2021 in Brussel. Beide protestmarsen werden georganiseerd en gesteund door een verscheidenheid aan organisaties en eindigden deels in rellen, vandalisme en geweldpleging op politie. In toenemende mate worden er in verschillende Europese landen manifestaties georganiseerd waarbij dit in een aantal gevallen leidde tot ernstige incidenten en rellen. We zien daarbij een bundeling van (des)informatiestromen, krachten en groeperingen, waarbij elke organisatie zijn eigen drijfveren heeft, maar toch een gezamenlijke en mobiliserende kracht heeft in een 'tegenbeweging'. Het in de media gehanteerde begrip 'tegenbeweging' is allesomvattend (van kritische stemmen tot extremisme) en kan op zichzelf een stigmatiserend en polariserend effect hebben. Met 'tegenbeweging' bedoelen we hier een veelheid aan stemmen (van kritisch tot extremistisch) die zich in steeds mindere mate kunnen vinden in de genomen maatregelen ter bestrijding van de pandemie. Een zeer groot deel van die 'tegenbeweging' ressorteert nog steeds onder de

noemer van legitiem protest (activisme) en is absoluut wenselijk in een democratische context. Toch neemt de kans toe dat bepaalde facties een illegitieme weg kiezen en sommige individuen of groepen geweld verheerlijken en/of legitimeren (tegen experts en politici) of zelfs hanteren (rellen, persoonlijke aanvallen, etc).

We zien hierbij het lokale niveau van steden en gemeenten als een cruciale speler omdat het in directe verbinding staat met de burger. Het lokale niveau speelt een rol in het stimuleren van burgers om hun democratische rechten uit te oefenen, in het kenbaar maken van bezorgdheden en aandachtspunten maar ook in het detecteren en desnoods bijsturen van een afglijdende denk- en handelingskaders. Gezien de grote mate van emotionaliteit bij de opgebouwde spanningen en het groeiende strategisch misbruik door extremistische groeperingen en individuen, willen we steden en gemeenten maximaal ondersteunen bij enerzijds het faciliteren van democratische (grond) rechten, informeren over uitdagingen en oplossingen en anderzijds het bestrijden van gewelddadige radicaliseringsprocessen. Deze ondersteuning van lokale besturen - door een breed netwerk van partners met een academische, institutionele en maatschappelijke (middenveld) insteek - moet een stevige impuls geven om de maatschappelijke veerkracht in een langdurige strijd met het virus te verduurzamen. Het virus moet daarbij een gemeenschappelijke uitdaging zijn, niet een splijtzwam tussen groepen mensen.

Christophe Busch
Directeur Hannah Arendt Instituut

Feiten leveren de stof voor meningen; en meningen kunnen sterk uiteenlopen en toch legitiem zijn, zolang ze de feitelijke waarheid respecteren. Vrijheid van mening is een lachertje, tenzij feitelijke informatie gegarandeerd is en de feiten zelf niet ter discussie staan.”

Hannah Arendt Tussen verleden en toekomst

Analyse van de trends

Hoe de pandemie een proces van de-pluralisatie initieert

Een 'tegenbeweging' als een motor tot polariteit

De langdurige strijd tegen het coronavirus laat zijn sporen na in het maatschappelijke en politieke weefsel van onze samenleving. Daar waar in de beginperiode de gezamenlijke strijd tegen het virus een verbondenheid met zich meebracht, zien we vandaag in toenemende mate fricties en toxische polarisatie ontstaan tussen mensen en groepen. Bepaalde maatregelen zoals het Covid Safe Ticket (CST), discussies over al dan niet verplicht vaccineren en het uitblijven van het 'rijk der vrijheid' of een duidelijk einde van de pandemie nemen de bovenhand op positieve verwezenlijkingen, zoals de snelheid en de efficiëntie van de vaccinatiecampagne, de enorme flexibiliteit van de vele professionelen

en vrijwilligers in de zorg en de daadkrachtige uitrol van een aantal maatregelen die performant bleken om de impact van de crisis in te dijken. Het discours wordt scherper, politieke opvattingen worden harder en van een pluraliteit aan zienswijzen, feitelijk voortschrijdend inzicht en concrete (deel)oplossingen groeien we door naar een polariteit van meningen die frontaal tegenover elkaar staan. Het 'eigen gelijk' haalt gradueel de bovenhand op de feitelijke. Politieke polarisatie heeft een belangrijke functie in onze democratie: men stelt zaken op scherp, benoemt duidelijke problemen en gaat op zoek naar medestanders zodat er een draagvlak komt voor alternatieve oplossingen. Problematisch is echter dat dit soort discussies dikwijls afglijden in de richting

van schadelijke polarisatie, waarbij toxische labels op mensen en groepen worden gekleefd. De vraag die zich stelt, is hoe we de strijd tegen het virus centraal kunnen stellen en niet afglijden in een strijd tegen elkaar.

Overheden op alle niveaus worden geconfronteerd met een groeiende 'tegenbeweging', die op zijn minst ambigu te noemen is. We benadrukken nogmaals dat het belangrijk is dat burgers hun democratische rechten en controle uitoefenen in het licht van terugkerende golven van sanitaire maatregelen door de overheid. Hoewel burgers en organisaties hierdoor constructief bijdragen aan democratische controle en protest (activisme), raakt dit legitiem verzet steeds meer verstremgeld met groeperingen die doelbewust inzetten op desinformatie en toxische polarisatie. Zij misbruiken hierbij het ongenoegen als een voedingsbodem om te rekruteren richting extremisme. De toenemende bezorgdheid over de weerkerende golven van besmetting en de noodzaak tot het nemen van langdurige maatregelen worden door bepaalde facties als totalitarisme gekaderd. Ze roepen op tot niet democratische methoden van verzet en zelfs tot geweld. Een grote verscheidenheid aan zienswijzen en voortschrijdend inzicht op basis van feiten en onderzoek worden door deze groeperingen steeds meer herleid of gedepluraliseerd tot een binair referentiekader van wij (goed/just) tegen zij (fout/slecht).

Deze binariteit of polariteit in het denk- en handelingskader wordt aangescherpt door talloze crisisnarratieven (zoals complotten, dystopische, levensbedreigende en apocalyptische denkbeelden) die zich kristalliseren rond bepaalde sanitaire maatregelen zoals het Covid Safe Ticket en een eventuele vaccinatieplicht. Het afglijden in een binair referentiekader van goed versus kwaad, wij versus zij en het uitvergroten van een urgentie of noodzaak om te handelen (waaronder de optie om

geweld te gebruiken) zijn de typische ingrediënten van een gewelddadig radicaliseringsproces. Politieke concepten, waarden en identiteiten worden hierbij stuk voor stuk herschreven en geherdefinieerd binnen een logica die enkel geldt binnen de eigen groep. Zo worden extremistische groeperingen plots de behoeder van HET recht op vrije meningsuiting, DE democratie of DE vrijheid of ZIJN mensenrechten. Zo'n proces van de-pluralisatie resulteert dan ook in een reductionistisch en vaak simplistisch referentiekader waar er geen ruimte meer is voor een pluraliteit aan stemmen. Iets dat zich frequent laat kennen aan het binaire en eenvoudige taalgebruik en de onwil om andere zienswijzen te accepteren of erover in dialoog te treden.

Op momenten dat het maatschappelijk debat, met al zijn pluraliteit aan standpunten, wetenschappelijke inzichten en politieke keuzes, gereduceerd wordt tot een gepolariseerd vijandig denkkader tussen twee groepen wordt dit een additionele zorg voor de samenleving. Zo'n proces van de-pluralisatie is immers de ideale voedingsbodem voor gewelddadige radicalisering van individuen en groepen. Hoewel de 'tegenbeweging' vandaag een breed spectrum omvat van legitieme kritiek tot problematisch complotdenken en extremisme, zal de uitdaging

Een proces van de-pluralisatie resulteert in een reductionistisch en vaak simplistisch referentiekader waar er geen ruimte meer is voor een pluraliteit aan stemmen.

er enerzijds in bestaan de strijd opnieuw te focussen op het virus en anderzijds een pluraliteit aan denken en handelen binnen te brengen. Bijzondere aandacht moet uitgaan naar de beslissingen rond sanitaire maatregelen (en communicatie erover) die als een mogelijke trigger of katalysator kunnen optreden tot een verdere toxische polariteit tussen groepen of een binariteit in het denken.

Van democratisch protest tot (gewelddadige) radicalisering

Het ambigue van de 'tegenbeweging' is dat deze zowel legitiem democratisch protest omvat (activisme), als eveneens beginnende facties kent die radicaliseren in hun denk- en handelingskader om illegitieme handelingen te stellen naar die overheid toe (bv. dreiging tot geweld naar experts, politici edm). Veiligheidsdiensten rapporteren in dit licht over een toenemende verstrengeling van diverse strekkingen (legitiem en illegitiem) waarbij een disruptieve mobilisatiekracht lokale besturen voor acute uitdagingen kan plaatsen. Het is hierbij van belang dat een lokaal bestuur gepast reageert op legitieme uitingen van democratisch

protest (incl. burgerlijke ongehoorzaamheid) en deze zelfs faciliteert. Tegelijk moet een lokaal bestuur een duidelijke strategie en plan van aanpak ontwikkelen ter bestrijding van rekrutering en radicalisering richting extremistisch handelen, zoals het verheerlijken of zelfs hanteren van geweld. Op generlei wijze mag de overheid doorschieten in het overreageren op legitieme wijzen van protesteren, wat zou kunnen resulteren in een katalyserend effect van nog meer extremistische vormen van de 'tegenbeweging'. Daarnaast kan diezelfde overheid ook het rijke sociale middenveld motiveren en engageren zoals ze dat tijdens de beginperiode van de pandemie meer deed.

Net zoals bij vorige golven van radicalisering zien we dat sociale media daarbij optreden als brandversnellers en dat de complexiteit van de problematiek en de toegenomen emotionaliteit van de spanningen leiden tot een grotere mate van handelingsverlegenheid bij lokale besturen. Een eerste opdracht van lokale besturen bestaat erin om het onderscheid te leren maken tussen legitieme en illegitieme vormen van protest, tussen enerzijds verrijkende (politieke) polarisatie die gericht is op de aanpak van de pandemie en de impact op ons zorgsysteem en

anderzijds de bedreigende (toxische) polarisatie die gericht is op het individu of op bepaalde groepen. Daarbij moet de overheid de 'redelijke' zorgen (inzake zorgsysteem, sociaal-economische effecten van de crisis, pedagogische ontwikkeling, de kunsten edm) binnen de brede/genuanceerde groep van tegenstanders identificeren om hierop verbindende initiatieven te ontwikkelen. Het verschuiven van dit

De complexiteit van de problematiek en de toegenomen emotionaliteit van de spanningen leiden tot een grotere mate van handelingsverlegenheid bij lokale besturen.

perspectief weg van een polariteit tussen mensen naar de strijd tegen het virus zou een van de belangrijkste strategieën moeten zijn om de burger te ondersteunen in een vermoedelijke langdurige aanpak van de gezondheids crisis. D.m.v. handreikingen, vormingen (webinars) en ondersteuning zouden lokale besturen vaardiger moeten worden om het aanwezig potentieel doelgericht en

slagkrachtiger in te zetten.

Desinformatie en waarheidsverval

De uitdaging van deze coronacrisis stelt zich tevens in een periode waarin nieuwe informatie- en communicatietechnologie de referentiekaders van grote groepen in onze samenleving danig beïnvloedt. Golven van desinformatie (het bewust creëren en verspreiden van onware of misleidende informatie), misinformatie (verspreiden van misleidende informatie die gemaakt is zonder die kwaadwillende bedoeling), malinformatie (het verspreiden van correcte informatie met als doel om een persoon, groep of organisatie te beschadigen) en haatspraak worden mee gevoed en versterkt door sociale media. Algoritmes leiden tot echokamers en filterbubbels en versterken emotioneel geladen berichten en conflictframes, maar worden ook strategisch ingezet door radicale en extremistische groeperingen om te rekruteren. Deze technologische en maatschappelijke ontwikkelingen resulteren in een breder proces van waarheidsverval. Het fenomeen van waarheidsverval is niet nieuw en kan men met enige regelmaat in de geschiedenis terugvinden, vaak in periodes die

gekenmerkt worden door vernieuwingen op vlak van informatie- en communicatie(technologie). Men spreekt van waarheidsverval als vier samenhangende trends zich voordoen:

- toenemende onenigheid over feiten en analytische interpretaties van feiten en gegevens
- een vervaging van de grens tussen mening en feit
- een toename van het relatieve volume, en de daaruit voortvloeiende invloed, van mening en persoonlijke ervaring boven feiten
- en afnemend vertrouwen in voorheen gerespecteerde bronnen van feitelijke informatie.

Bovenstaande trends zijn in toenemende mate aanwezig binnen de 'tegenbeweging' en zelfs binnen de bredere samenleving. De vele uitdagingen die de coronacrisis met zich meebrengt, de complexiteit ervan en de vernieuwingen in ons informatiesysteem (klassieke media en sociale media) zorgen voor sterk amplificerende effecten die de depluralisatie een boost geven. Hierdoor ontstaat een groter wordend binair referentiekader en een toxische verschuiving weg van het onderwerp (het virus) naar de relaties

tussen mensen. Een gebrek aan mediawijsheid en zelfregulering, maar ook het uitblijven van moderatie tot zelfs verwijdering van schadelijke berichtgeving zoals haatspraak of legitimering van geweld (door bvb. media of lokale besturen in hun communicatiekanalen) heeft desastreuze effecten op het denk- en handelingskader van mensen. Dit samenspel van grieven, ideologieën (waarheidsverval), netwerken en faciliterende omgevingen (online en offline) zijn de klassieke puzzelstukken van een gewelddadig radicaliseringsproces dat we als samenleving snel moeten detecteren en ombuigen. Overheden moeten in het bijzonder letten op gebeurtenissen of beslissingen (trigger) die deze processen kunnen versnellen.

Strategische opties voor het lokale niveau

Veerkracht en verbondenheid

Omdat we overtuigd zijn van de kracht van het lokale niveau - met zijn directe relatie tot de burger - willen we volgende strategische opties voorstellen om zowel de veerkracht als de verbondenheid te verhogen. Vanzelfsprekend is deze opsomming niet exhaustief en moet dit best met een breed netwerk van actoren verder aangevuld en uitgewerkt worden.

Informatiepositie

Verbeter je lokale informatiepositie binnen je stad of gemeente. Door de pandemie en de sanitaire maatregelen is zowel vanuit veiligheid als vanuit welzijn de lokale informatiepositie verslechterd. Een gebrekkige kennis over de lokale situatie qua opgebouwde spanningen, lokale uitdagingen, aanwezige breuklijnen en (nieuwe) groeperingen (legitiem versus illegitiem) zorgt voor een slechtere startpositie en voor tragere interventiemogelijkheden van het lokaal bestuur.

Steden en gemeenten moeten daarbij inzetten op het verstevigen van hun informatiepositie in relatie tot de burger. Dit om zowel de narratieven (verhalen van burgers) als data (uitingen en versterkingen ervan op sociale media) beter te kunnen capteren en analyseren. Hierbij moet men trachten de heersende beeldvorming, nieuwe netwerken in kaart te brengen en sleutelfiguren (zowel positieve als negatieve) te detecteren en influencers te faciliteren. Lokale besturen (maar ook mediapartners) ontwikkelen best een duidelijke visie en richtlijnen over wie je al dan niet een forum geeft (vb geen ruimte geven aan ontkeners, extremisten, rekruteerders, ...) en over hoe je de noden van burgers kan erkennen en lenigen. Lokale politici (ism communicatieprofessionals) moeten niet alleen correcte informatie verlenen,

maar vooral ook legitieme vragen, bedenkingen en bezorgdheden capteren bij de burger. Lokale besturen zullen hierbij ook zekerder en vaardiger moeten worden in het begeleiden van burgers in hun zoektocht naar feitelijk correcte informatie. En dat op zo'n wijze dat ook intuïties en motivationele noden worden aangesproken.

Qua visie is het van belang om lokale besturen te duiden dat we meerstemmigheid en feitelijkheid moeten combineren in een gezamenlijke strijd tegen waarheidsverval. Kortom, samen met de burger moet de strijd tegen het virus gerepluraliseerd worden, zowel in zienswijzen, als in voortschrijdend inzicht, strategische keuzes en oplossingen. Meerstemmigheid is nodig, maar wel gebaseerd op feiten en voortschrijdend inzicht, niet op ficties en opinies. Sensibiliseer de burger met betrekking tot de problematiek van desinformatie en tot de ontwrichtende impact die dit kan hebben op de maatschappij (o.m. beïnvloeding van democratische verkiezingen, rellen,...). Het kan daarbij nuttig zijn om een onderscheid te maken tussen 'empirische' en 'politiek-controversiële' kwesties. Empirische onderwerpen betreffen kwesties die in principe beantwoord zijn of kunnen worden door systematisch wetenschappelijk onderzoek (bv. door waarneming of een experiment). Politieke onderwerpen betreffen kwesties die uitgaan van de vraag hoe we willen samenleven, hoe we onze samenleving vorm willen geven. Antwoorden op deze kwesties zijn niet zomaar empirisch op te lossen, ze omvatten steeds een morele of evaluatieve dimensie. Beide zijn onlosmakelijk verbonden met elkaar, maar het is zinvol om mensen te helpen dat onderscheid te maken.

Counter- en connective narratives & hun amplificatie

Focus evenwichtig op de berichten die je moet tegenspreken (reactief), zowel als op de berichten die je zelf wil uitsturen tot verbinding of een gezamenlijke strategie (pro-actief). Sociale media kunnen hierbij optreden als brandversnellers. Ook lokale besturen moeten deze media monitoren en zijn zelf een actor op specifieke communicatiekanalen. In een poging tot repluralisatie en herkadering van gedepluraliseerde referentiekaders zullen ze correcte gegevens moeten brengen in de strijd tegen de desinformatie (via fact checking, mooie en verstaanbare infographics, inzichtelijke en motivationele instrumenten zoals barometers edm.). Dit zouden we kunnen verstaan als counternarratives of tegenverhalen. Naast deze strijd inzake feitelijkheid, moet er minstens evenveel aandacht zijn voor connective narratives of verbindende verhalen. Daar het eerste meer inspeelt op de rationale component zal het tweede zich meer richten op de intuïtieve en motivationele component bij mensen. Cruciaal hierbij is om een correcte toon te bepalen. Voor vele tegenstanders gaat het immers om de erkenning van specifieke angsten, zorgen of bezwaren die voornamelijk ernstig genomen willen worden (wat niet hetzelfde is als gelijk krijgen). Een gedegen analyse van de boodschappen en boodschappers uit de 'tegenbeweging' maakt het mogelijk om correct in te spelen en de benodigde toon te bepalen. Hou daarbij rekening aan een veelheid aan beweegredenen die kunnen meespelen in deze angsten en bezwaren, zoals ideologische motieven (bv. de big pharma niet willen steunen), religieuze motieven, bezwaren omtrent de inperking van individuele vrijheden, de glijdende schaal van overheidsmacht, geen vertrouwen in vaccins edm.

Zoals voor elke crisis kan een lokaal bestuur hier best vooraf een communicatiestrategie ontwikkelen die aanhaakt op de lokale situatie, de aanwezige relaties,

organisaties (communiceren doe je niet alleen) en beschikbare technologie. Dit evenwicht tussen tegen- en verbindende verhalen is een cruciaal onderdeel van een lokaal actieplan met voldoende aandacht voor inclusieve communicatie. Bedenk daarbij dat er tussen deze twee polen ook ruimte moet zijn voor constructieve, open en kritische dialoog en meerstemmigheid.

Leiderschap en inclusieve communicatie

Toon sterk lokaal leiderschap en zet in op inclusieve en verbindende communicatie. In moeilijke tijden zoeken mensen zowel oplossingen als sterke figuren die hen inspireren en motiveren. Sterk leiderschap zet niet in op dwang, maar op motivatie door communicatie. Sterke leiders verbinden mens en organisatie achter gemeenschappelijke belangen en doelen. Belangrijk hierbij is dat terechte bezorgdheden en noden (vaak geuit via soms polariserende opinies) moeten herkaderd worden

in concrete uitdagingen en oplossingen. De burger verwacht beslissingen, maar ook een luisterend oor, een kanalisatie voor opgebouwde frustraties en een helpende hand om steun te verlenen daar waar nodig. Cruciaal hierbij is in te zetten op het herstel van het gevoel van verbondenheid dat we aan het begin van pandemie duidelijk zagen. Aangezien de strijd tegen het virus een langere duur zal kennen, er mogelijks nog meerdere golven komen, zal een motivationele strategie cruciaal zijn naast de nodige maatregelen ter bescherming van ons gezondheidssysteem.

Tevens moet de overheid daadkrachtig reageren op nieuwe werkelijkheden, zoals de virale impact van sociale media bij oproepen tot protest, de koppeling tussen de online en offline werelden en de brede en ongelijke impact die de pandemie heeft binnen onze samenleving. Daarbij zijn de mogelijkheden van een (lokale) overheid niet onbeperkt en kan zij best ook haar onzekerheden en beperkingen communiceren zonder verantwoordelijkheid af te schuiven.

De burger verwacht beslissingen, maar ook een luisterend oor, een kanalisatie voor opgebouwde frustraties en een helpende hand om steun te verlenen daar waar nodig.

Breuklijnen in de stad

Onderzoek hoe eventuele breuklijnen in je stad of gemeente werden beïnvloed (verzwakt of versterkt) door de coronasituatie. Het coronavirus kwam natuurlijk niet terecht in een maatschappelijk vacuüm. De pandemie komt bovenop een lokale situatie die een voorgeschiedenis heeft met zowel sociale uitdagingen als opportuniteiten. Analyseer hoe zich binnen bepaalde regio's gekende of nieuwe breuklijnen manifesteren en of en hoe die worden beïnvloed door de (nieuwe) coronamaatregelen en de communicatie daarover.

Er zijn vele organisaties actief op en rond deze breuklijnen. Breng deze organisaties in kaart en werk actief met de bezorgdheden, motivaties en legitieme vragen die leven binnen deze groeperingen. Bespreek met hen strategieën voor een gemeenschappelijke strijd tegen en communicatie over het virus. Informeer je ook bij de bevoegde veiligheidsdiensten over deze organisaties op je grondgebied die het niet goed voor hebben met het democratisch proces en koppel terug

met deze diensten om rekrutering en radicalisering van kwetsbare burgers tegen te gaan. Wanneer er sprake is van radicaliseringsprocessen en misbruik van de pandemie door individuen en groeperingen met een extremistische achtergrond, informeer dan best de aanspreekpunten rond radicalisering in de stad of gemeente. (Meer specifiek de information officer bij de lokale politie of (de vertegenwoordiger van) de burgemeester als voorzitter van de LIVC-R.)

Let ook op internationale breuklijnen die zich versneld via digitale weg kunnen manifesteren in een lokale situatie. Internationale spanningen en conflicten (op een veelheid van breuklijnen) kunnen via sociale media aanhaken op gelijkaardige emoties en intuïties die hier leven. Weet en informeer ook de burgers dat bepaalde partijen deze informatiestromen kunnen hanteren om een lokale situatie te destabiliseren. (Cf. accelerationisme: een slechte situatie verergeren om zo het eigen beoogde doel eerder te bereiken)

Omarm het democratisch protest en bestrijd extremistische rekrutering

Naast het (h)erkennen van de ambiguïteit van 'tegenbewegingen', moet men legitieme bezorgdheden en acties (vragen en antwoorden) versterken en illegitieme (extremistische) strategieën tot ontwrichting bestrijden. Bekijk hoe je vanuit een lokaal niveau je diverse communicatiekanalen en overlegfora kan faciliteren. De bezorgde burger die met zijn legitieme vragen in de kou blijft staan is makkelijk te rekruteren door extremistische groeperingen. Maak daarom dat je creatief op zoek gaat naar communicatieve en participatieve vormen om de stem van de burger te laten gelden. Wees pro-actief en help daarbij die burger om zijn somtijds gepolariseerde stellingname te vertalen naar een legitieme vraag of nood voor beleidsmakers. Niet zelden zal men burgers moeten ondersteunen om angsten en frustraties te vertalen naar legitieme onderwerpen en gezamenlijke uitdagingen. Heb aandacht voor voorbije positieve acties die succesvol waren en impact hadden, zoals het grote engagement van vrijwilligers in de vaccinatiecentra edm.

Bestrijd desinformatie en depluralisatiecampagnes, al zeker wanneer die zich verspreiden via communicatiekanalen en fora waar het lokaal bestuur de informatie beheert. Neem contact met lokale en regionale mediapartners en maak hen bewust van destructieve en extremistische beïnvloeding- en amplificatiestrategieën. Denk hierbij zowel aan de journalisten als aan de redacteurs en druk hen op het hart dat hun fact-checking, redactionele controle en aandacht voor problematiserende en constructieve verslaggeving cruciaal is om de burger enerzijds te informeren, maar anderzijds ook te motiveren. (Cf. dronebeelden na elke VTM-nieuws uitzending tijdens de eerste lockdownperiode - droeg enorm bij tot het samenhangingsgevoel tegen het virus). Leg uit dat meerstemmigheid niet neerkomt op het brengen van eender welke stem. Sommige stemmen zijn toxisch, onfeitelijk, bevatten desinformatie en haatspraak. Stel samen met hen een checklist op waarmee je kan nagaan hoe schadelijk deze of gene berichtgeving kan zijn voor de samenleving. Overleg met politieke en justitiële actoren om bij misdrijven (oproepen of verheerlijken tot geweld en haatspraak) tot een snelle aanpak te komen en onmiddellijk de schadelijke

inhoud te neutraliseren. Voorzie ook duidelijke communicatie daarover zodat de grens tussen legitieme en illegitieme acties weer helderder wordt (al zeker online). Organiseer als stad of gemeente een "strategische tafel van de LIVC-R" om partners proactief te informeren over de besproken strategie om de toxische polarisatie en gewelddadige radicalisering onder invloed van reacties op coronamaatregelen op lokaal niveau zoveel mogelijk te voorkomen.

Constructieve berichtgeving ism (media) partners, onderwijs, middenveld, ...

Bestrijd corona-moeheid door te wijzen op de vele successen. Zoek en amplificeer die verhalen waarbij verbondenheid (ipv polariteit) de bovenhand haalt. Naast het bestrijden van schadelijke en ongewenste informatie moeten we evenveel werk maken van positieve beeldvorming en constructieve berichtgeving. De cycli van mediaberichten zorgen er nogal vaak voor dat er eenzijdig negatief gefocust wordt op wat we verliezen, wat slecht liep, onduidelijk gecommuniceerd werd edm. Daag lokale actoren en mediapartners uit om die eenzijdige negatieve berichtgeving evenwichtig aan te vullen met informatie en voorbeelden die inspirerend en motiverend zijn. Investeer in platformen (online & offline) waar burgers rechtstreeks in interactie treden met de overheid om bepaalde onzekerheden of frustraties af te toetsen. Vier je successen en bouw sterke relaties met de burger uit op momenten dat de virale spreiding het laagst staat. Investeer maximaal in het sociaal weefsel tijdens elk dal van de pandemie.

Heb aandacht voor eventuele successen van middenveldorganisaties, positieve steunmaatregelen (bv. toelating tot extra buitenterrassen voor de horeca), creatieve uitingen van burgers edm. (Tijdens de beginperiode zagen we bijzonder creatieve filmpjes van burgers die hun talent toonden online, nu krijgen we filmpjes met voornamelijk kritiek over experts en politici.) Zet sterk in op een inclusieve en strategische communicatie naar de burger door goede voorbeelden te tonen van jongeren, geen stereotype beelden te verspreiden, constructief te communiceren over gemeenschappelijke doelen die we voor ogen hebben edm. Wees duidelijk over de impact van het coronavirus op ons gezondheidssysteem en

van het online desinformatievirus op ons denken en handelen dat zich simultaan verspreidt. Heb daarbij aandacht voor zowel de feitelijke onderbouw, maar communiceer eendrachtig en op zo'n wijze dat je de hearts and minds van de burger mee krijgt. Betrek daarbij bestaande en lokale initiatieven en verenigingen die reeds ingekapseld zitten in het sociaal weefsel van een gemeenschap, om bvb. schadelijke of strafbare zaken offline te halen en hen te activeren binnen die gemeenschap.

Tot slot: It takes a network to tackle a network

Een klein virus houdt met een stevig netwerk van besmettingen een gehele wereld in haar greep. Onze vijand is dus het virus zelf en haar netwerk van besmetting. Om de impact van een langdurige coronasituatie in te dijken zullen we daarom ook beroep moeten doen op een breed netwerk van actoren. Startende met die besturen en organisaties die over relatie, kennis en kunde beschikken om met deze uitdagingen aan de slag te gaan. Maar uiteindelijk ook met elke burger die op oordeelkundige wijze verantwoordelijkheid moet nemen binnen een globale context. Het versterken van een gedegen professioneel netwerk van partners (Federale overheid, Vlaamse overheid, lokale besturen, Agentschappen, Hannah Arendt Instituut, OCAD, Vlaams VredesInstituut, Vereniging voor Steden en Gemeenten, wij-zij netwerk, Mediawijs en talloze andere middenveldorganisaties) moet een solide basis vormen om met elke burger een stevige dam op te werpen tegen het netwerk van besmetting.

Lokale en hogere overheden moeten deze netwerkvorming faciliteren (ronde tafels, samenwerkingsprotocollen etc) om tot maximale synergie en bereik te komen. Daarbij moet de overheid analyseren welke impact deze maatregelen hebben op een eventuele toename van fricties en spanningen, maar ook welke impact (economisch, psychologisch, onderwijskundig, sociaal-economisch, cultureel, ...) deze hebben op de maatschappelijke beeldvorming en verwachtingen bij de burger over diezelfde overheid. Dit vanuit een voortdurende analyse van de lokale realiteit met een duidelijk oog de toekomst.

Met dank aan

Maarten Van Alstein (Vlaams Vredesinstituut), Ron Van Wonderen (Kennisplatform Integratie en Samenleving) en Marjan Verplancke (Hannah Arendt Instituut) voor hun waardevolle feedback en aanvullingen op deze nota.

Meer lezen

Van Alstein Maarten, Rapport Polarisatie, conflict en vrede. *Geweldloos omgaan met tegenstellingen en spanningen* (VVI, 2021)

<https://vlaamsvredesinstituut.eu/wp-content/uploads/2021/07/PolarisatieConflictVrede-WEB.pdf>

Koehler Daniel, *Understanding Deradicalization. Methods, Tools and Programs for Countering Violent Extremism* (Routledge, 2017)

<https://www.routledge.com/Understanding-Deradicalization-Methods-Tools-and-Programs-for-Countering-Koehler/p/book/9780815347583>

https://www.files.ethz.ch/isn/192640/ISN_191575_en.pdf

Busch Christophe, *The Nightmare That is a Reality ... Again!* (Sampol, 2021)

<https://www.sampol.be/2021/06/the-nightmare-that-is-a-reality-again>

Kavanagh Jennifer & Rich Michael D. *Truth Decay. An Initial Exploration of the Diminishing Role of Facts and Analysis in American Public Life* (RAND, 2017)

https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2314.html

Haidt Jonathan, *Het rechtvaardigheidsgevoel. Waarom wij niet allemaal hetzelfde denken over politiek en moraal* (ten have, 2021)

<https://www.uitgeverijtenhave.nl/boek/het-rechtvaardigheidsgevoel/>

Wij-Zij netwerk. Het wij-zij-project is ontstaan vanuit de wil om een netwerk en hub te creëren rond polarisatie. Wij-zij wil tools en strategieën verspreiden die professionals en burgers houvast kunnen bieden.

<https://wij-zij.be/>

Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS). Het kennisplatform heeft een uitgebreide database aan handreikingen, inspirerende praktijkvoorbeelden en tools in de aanpak van polarisatie.

<https://www.kis.nl/trefwoorden/polarisatie>

Hannah Arendt Instituut (HAI). Het Hannah Arendt Instituut werkt omtrent polarisatie & verbinding. Vanaf 2022 start zij met het project PolarProf om lokale besturen te ondersteunen in het aanpakken van polarisatie, desinformatie en haatspraak.

<https://hannah-arendt.institute/>

Beeldmateriaal

Unsplash.com

www.hannah-arendt.instituut

2022